

Read Online

Saint Bishop Nicholai Velimirovich and the Bitola Theological Seminary

Budimir Kokotović

Library of the Serbian Patriarchate, Belgrade

✉ budimir.kokotovic87@gmail.com

Abstract: The foundation of the Bitola Seminary was to a great extent possible due to efforts of Bishop Josif Cvijović (1878–1957), so its fate was tied to him. The idea to open a seminary arose shortly after his enthronement, in the summer of 1921. The seminary was built in very difficult conditions because Bitola, as a border town on the outskirts of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, was largely destroyed and devastated. On the other hand, there was a lack of material resources because opening this new school was not foreseen in the state budget. Bishop Josif, in his efforts to open a seminary, was extremely supported by the then Bishop Nicholai of Ohrid.

Bishop Nicholai Velimirovich (1881–1956) has supported the Bitola Theological Seminary since the efforts to establish this seminary in 1921. In order to enable the opening of the Bitola Theological Seminary, the collecting of contributions in money and things for the basic needs of the school and boarding school has begun in 1921. The American Commission to Serbia (Commissioner Dr. Rudolph Rex Reeder (1859–1934)) was the first to send abundant aid, thanks to Bishop Nicholai Velimirovich who interceded with the scientist Mihajlo Pupin (1854–1935) on this issue. As the diocesan bishop of the Diocese of Ohrid and Bitola, Bishop Nicholai took special care of the Seminary of St. John the Theologian in Bitola in the period from 1932 until 1938, when he moved to the Diocese of Žižica.

Key words: Bitola Theological Seminary, Diocese of Ohrid and Bitola, Bishop Nicholai Velimirovich (1881–1956), Bishop Josif Cvijović (1878–1957), Bishop John [Maximovitch] of Shanghai (1896–1966).

Свети Владика Николај Велимировић и Битољска богословија

Будимир Кокотовић
Библиотека Српске Патријаршије, Београд
budimir.kokotovic87@gmail.com

Апстракт: Епископ Николај Велимировић подржавао је Битољску богословију још од напора за оснивање ове црквено-просветне установе 1921. године. Како би се омогућио почетак рада Битољске богословије, 1921. г. почело је прикупљање прилога у новцу и стварима за основне потребе школе и интерната. Америчка мисија за Србију прва је послала обилну помоћ, захваљујући Епископу Николају који се по овом питању заузео код научника Михаила Пупина.

Као епархијски архијереј Епархије охридско-битољске, Владика Николај водио је посебну бригу о Богословији Светог Јована Богослова у Битољу у периоду од 1932. до 1938. године, када прелази у Епархију жичку. У раду који следи, аутор доноси преглед активности Еп. Николаја у вези са Битољском богословијом.

Кључне речи: Битољска богословија, Епархија охридско-битољска, Еп. Николај Велимировић, Митр. Јосиф Цвијовић, Еп. Јован Максимовић (Шангајски).

Увод

У обновљеној Српској Патријаршији јавила се потреба за добро структурираним и унифицираним школским системом. Правилником о српским православним богословијама које је донело Министарство вера Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 12. новембра 1921. године (ВБр. 13056), биле су предвиђене једнообразне богословије као државне школе са интернатом у које су примани кандидати са

свршена четири разреда гимназије и у којима се изучавало 27 разних предмета општеобразовног и стручног карактера.¹ Чланом 2 правилника предвиђено ја да Богословије буду у Београду, Сремским Карловцима, Призрену, Сарајеву, Загребу, на Цетињу и другим местима где потреба захтева. У обновљеној Српској Патријаршији наставиле су свој рад већ реформисане Богословије у Сремским Карловцима (где је прешла Београдска богословија, па су те две школе сједињене), на Цетињу, затим у Призрену, Сарајеву као и новоотворена у Битољу.

Битољска богословија је у великој мери била дело Епископа Јосифа, па је тако и њена судбина била везана за њега. Идеја да се отвори богословија јавила се убрзо после његовог устоличења, у лето 1921. године.² Богословија је подизана у врло тешким условима јер је Битољ, као гранични град на периферији Краљевине СХС, увелико био порушен и опустошен. С друге стране, недостајала су материјална средства јер отварање школе није било предвиђено државним буџетом. Епископа Јосифа у његовим настојањима да отвори богословију изузетно је подржавао тадашњи Епископ охридски др Николај (Велимировић).³

¹ Чедомир С. Драшковић, „Црквено школство Српске Патријаршије“, у *Српска Православна Црква 1920–1970: сјоменица о 50-годишњици васпостављања Српске Патријаршије*, ур. Митрополит дабро-босански Владислав и др. (Београд: Свети Архиепископски Синод Српске Православне Цркве, 1971), 325.

² У сећањима неких професора која су објављена у *Извештају за школску 1932/33. годину*, наводи се: „Када је месеца августа 1921. године Владика посетила једна екскурзија ученика Богословије Светог Саве (Карловачке богословије), под вођством наставника Демостена Илића и Јована Сољака, он је, како сведоче учесници у тој екскурзији, у једном разговору поред осталог говорио и о Богословији: разговарао је с гостима — о томе да ли би било могућно основати у Битољу једну богословију. Гости мењајући мишљење са Владиком, обрадовали су се замисли и чак су изјавили да дођу у Битољ ако се школа отвори.“

³ Никола Жуткић, „Архипастирски, културно-просветни и добротворни рад епископа-митрополита Јосифа Цвијовића 1920–1940“, у *Мудри орач њиве Господње: Сјоменица Јосифа Цвијовића епископа битолског и митрополита скопског*, ур. Павле Кондић (Лепосавић: Центар за српску културу; Цетиње: Светигора, 2007), 46.

Епископ Николај као епархијски архијереј Епархије охридско-битољске, водио је посебну бригу о Богословији Светог Јована Богослова у Битољу у периоду од 1931/1932. до 1938. године, када прелази у Епархију жичку.

Улога Светог Владике Николаја у оснивању богословије у Битољу

На предлог Епископа Јосифа Свети Архијерејски Сабор у Сремским Карловцима је 10. септембра 1921. године донео одлуку да се у Битољу што пре отвори богословија. Заједно са Епископом Николајем, Епископ Јосиф упућује меморандум министру вера Миливоју Јовановићу о потребама отварања овакве установе у Битољу. У меморандуму је као приоритетне, поред верских, истицао националне и државно-политичке разлоге. Школа је требало да сузбиди неповољне утицаје стране верске пропаганде (римокатолицизма, бугарских егзархиста и грчке пропаганде), првенствено „с југа“ и утицаја „неких“ страних школа „које су ометале правилно верско и национално васпитање нашег подмлатка.“ Епископ Јосиф је даље истицао да битољска школа треба „нашем Југу“ да даје „спремно свештенство“, које ће „подизати углед наше земље на нашем Југу и код нашег живља у суседству.“⁴ Због тога епископ моли да се одмах озакони одлука Светог Архијерејског Сабора о отварању богословије у Битољу, да се четири до пет наставника из осталих богословија упуте на рад у Битољску богословију од 1. јануара 1922. године, да настава почне у првој половини јануара, да се издејствује ванредни кредит од 150 до 200 хиљада динара, да се у случају потребе може

⁴ Архив Југославије (АЈ), Министарство просвете, 69, 31–54, Епископ Јосиф министру вера 29.9.1921.

Fig. 1. Bitola Theological Seminary / Сл. 1. Богословија у Битољу

учинити разрез на цркве и манастире Епархија битољске и Епархије охридске.⁵ На крају меморандума Министарству вера потписао се и Епископ др Николај, уз напомену да се слаже са предлогом Епископа Јосифа и да се придружује његовој молби.

Министар вера др Миливоје Јовановић прихватио је одлуку Светог Архијерејског Сабора, као и меморандум епископа Јосифа и Николаја, и 5. октобра 1921. године Министарски савет под представништвом Николе Пашића доноси решење да се у Битољу оснује богословија „која ће спремати свештенство за службу у Јужној Србији“.⁶

Да би се омогућио успешан почетак рада почело је прикупљање прилога у новцу и стварима да би се задовољиле основне потребе школе и интерната. Америчка мисија за Србију (American Commission to Serbia; commissioner D-r

⁵ Архив Југославије (АЈ), Министарство просвете, 69, 31–54, Епископ Јосиф министру вера 29.9.1921.

⁶ „Постанак и развјетак богословије“, у *Извештај за школску 1932/33 годину* — *Богословија у Битољу* (Битољ: Битољска богословија, 1933), 10.

R. R. Reeder) прва је послала обилну помоћ, захваљујући Епископу Николају који се по овом питању заузео код научника Михаила Пупина.

Епархија охридско–битољска

Битољска епархија се први пут помиње под именом Пелагонијска епархија 1018. године. Поред пелагонијске области обухватила је и градове Дебрет, Велес и Прилеп. Крајем XIX века у Битољу је поред грчког резидирао и бугарски канонски непризнат епископ. После победе српске војске у Другом балканском рату 1913. године, администрација ове епархије поверена је Епископу велешко-дебарском Варнави (Росићу).⁷ Након уједињења Српске Православне Цркве за Епископа битољског изабран је јеромонах Јосиф (Цвијовић) који је хиротонисан 19. децембра 1920. године, а устоличен 2. јануара наредне године у Битољу.

Доношењем новог Устава Српске Православне Цркве 1931. године, Епархија битољска и Епархија охридска спојене су у једну Епархију охридско-битољску са седиштем у Битољу.⁸ За првог архијереја новоформиране епархије Свети Архијерејски Сабор поставио је тадашњег Епископа охридског Николаја (Велимировића), док је Епископ битољски Јосиф (Цвијовић) постављен на катедру Митрополита скопског.

Владика Николај известио је Свети Архијерејски Синод својим дописом Ебр. 392/1932 да је на основу члана 12. новог Црквеног Устава извршено спајање Охридске и Битољске епархије, као и да је образован Црквени суд са од-

⁷ Епископ Сава (Вуковић), „Епархије и епископи 1920–1970“, у *Српска Православна Црква 1920–1970: сјоменица о 50-годишњици васпоставања Српске Патријаршије*, ур. Митрополит дабро-босански Владислав и др. (Београд: Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, 1971), 501.

⁸ *Сироведбена наредба Св. Архијерејској Синода за Ујтав Српске Православне Цркве: од 16. новембра 1931* ([Београд]: Св. Архијерејски Синод, 1932), 23.

ређеним персоналом. Свети Архијерејски Синод узео је на знање извештај Епископа др Николаја 8. априла 1932. године (Син. бр. 1309/1932).⁹

Свети Владика Николај и богословија

Након доласка у Битољ Еп. Николај одмах се позабавио решавањем текућих питања, а између осталог посавршавао је најпре све послове који су се односили на сáму резиденцију и епархијске канцеларије. Такође, посебну пажњу посвећивао је професорима и ђацима Битољске богословије, као и раду ове високошколске установе у Јужној Србији.

У Богословији Светог Јована Богослова у време доласка Еп. Николаја у Битољ, предавали су: протојереј др Душан Ј. Лазичић (ректор), проф. Велимир Т. Арсић, проф. Драгомир С. Марић, проф. Војислав Стамениковић, Леонид Масилић, Алексеј П. Моргуљ, архимандрит Кипријан (Керн), Никола Н. Шуџа, јеромонах Јован (Максимовић), Јосиф С. Марушић, јереј Мирко Павловић, протођакон Миодраг Михаиловић, Александар Илић и Адолф Бартипан.¹⁰

Према извештају ректора протојереје др Душана Лазичића, на крају школске 1931/1932. године богословију је похађало 44 ученика из Епархије охридско-битољске од 2. до 5. разреда.

У присуству Епископа Николаја у дворани богословије 10. јула 1932. године извршен је избор 60 црквеноопштинских саветника и 30 њихових заменика за Православну црквену општину у Битољу.

Свети Архијерејски Синод у августу 1932. године поставља за професора Богословије у Битољу протосин-

⁹ „Епархија охридско-битољска“, *Гласник — службени лист Српске Православне Пайријархије*, год. XIII, бр. 9 (1932): 132.

¹⁰ Дужност школског лекара обављао је др Миливоје Лазаревић, док је економ богословије био Лазар Премовић.

ђела др Јустина (Поповића),¹¹ као и Сергија Наумова за контрактуалног суплента.¹² Одсуство из богословије због болести, до краја школске 1932/1933. године добио је проф. Драгомир Марић. По Синодској одлуци у школској 1932/1933. години уписано је у први разред 25 ученика, од којих осам ученика као клирици Епархије охридско-битољске.

Из школског летописа за 1932. годину, види се да је Епископ Николај посетио богословију 10. новембра у пратњи Архијерејског заменика проте Драгомира Милошевића, а након тога заједно са ученицима присуствовао је приказивању филма „Боравак Краља на Бледу“. Због решавања текућих правних питања епископ је посетио богословију заједно са Архијерејским замеником и епархијским адвокатом Московљевићем 13. новембра. У Саборном битољском храму Светог великомученика Димитрија 2. децембра обављена је исповест ученика Богословије, као и Гимназијске и Трговачке академије. Том приликом у храму се ученицима пригодном беседом обратио Еп. Николај. Сутрадан је Епископ Николај служио архијерејску Литургију уз саслужење проте Душана Лазичића, протосинђела др Јустина (Поповића), јеромонаха Јована (Максимовића), јеромонаха Инокентија и пароха битољског Василија Лазаревића. Заједно са протом Ђорђем Цветковићем Епископ Николај обишао је ученике богословије 9. децембра. На дан своје Крсне славе, 19. децембра 1932. г., Владика Николај служио је архијерејску Литургију у Саборном храму у Битољу. На Литургији су били присутни сви професори и ученици богословије. Одлуком Светог Архијерејског Синода, а на предлог Епископа охридско-битољског, протојереј др Душан Лазичић, ректор богословије и протојереј Ђорђе Цветковић, одликовани су напрсним крстом. На крају богослужења, Епископ Николај

¹¹ Син. бр. 6585/зап.1658 од 18. августа 1932. године.

¹² Син. бр. 4055 од 23. августа 1932. године.

предао је одликовање протама и одржао присутнима беседу о празнику Светог оца Николаја.¹³

Владика Николај присуствовао је 1. јануара 1933. године у Градском позоришту у Битољу предавању које је одржао архимандрит Кипријан (Керн) на тему „Стазама Свете Земље“. На Светосавској академији која је одржана у дворани богословије 25. јануара 1933. године, ученик V разреда Милутин Продановић рецитовао је „XV молитву на језеру“ од Еп. Николаја. На празник Светог Саве Епископ Николај служио је архијерејску Литургију у Саборном храму и беседио, у присуству свих ученика битољских школа. Након неколико дана, 1. фебруара посетио је богословију и у трпезарији за време ручка похвалио ученике за њихово владање приликом прославе Светог Саве. Такође, обишао је богословију и посетио часове 24. фебруара, након чега је одслужио помен упокојеном ученику другог разреда Мирку Н. Милошевићу из Зајечара.¹⁴

Православна црквена општина битољска и ученици богословије припремили су свечану академију поводом Недеље Православља у дворани богословије. У извођењу програма учествовао је хор богословије и ученици са рециталом. На академији је говорио и Еп. Николај. Школски летописац записао је „Првог дана Ускрса, благословио трпезу и честитао ученицима празник Епископ охридског-битољски г. Николај.“

Одлукама Светог Архијерејског Синода као и указима Министарства просвете у школској 1933/1934. године, постављени су за супленте: Лазар Тркља, Петар Момировић, Влајко Влаховић, Никола Шуба и Јосиф Марушић. За вршиоца дужности економа Богословије Свети Архијерејски Синод поставио је јеромонаха Иринеја (Златића). Из Богословије одлазе професори Велимир Арсић, Леонид Ма-

¹³ „Из школског летописа“, у *Извештај за школску 1932/33 годину* — *Богословија у Битољу* (Битољ: Битољска богословија, 1933), 6–8.

¹⁴ „Из школског летописа“, 10.

сић,¹⁵ Војислав Стаменковић, Драгомир Марић и Лазар Тркла. Из Епархије охридско-битољске прави разред уписао је само један кандидат.

Благословом Епископа др Николаја ученици V разреда богословије од 11. новембра 1933. године похађали су самарјански течај у Битољу. Овај течај трајао је до 4. марта наредне године.

У храму Светог великомученика Димитрија у Битољу, Епископ Николај на архијерејској Литургији 13/26. новембра 1933. године рукоположио је у чин ђакона Алексеја Моргуљева, суплента богословије.¹⁶ Ђакон Моргуљов у богословији је предавао Догматику, Црквенословенски језик и Општу историју.

Ученике VI разреда из Епархије охридско-битољске Душана Субановића и Стевана Поповића, Владика Николај рукопроизвео је у чин чтеца на архијерејској Литургији у храму Пресвете Богородице у Битољу на празник Ваведења Пресвете Богородице 1933. године. На празник Светог Наума Охридског (23. децембра по старом календару), Епископ Николај богослужио је у метоху манастира Светог Наума у Битољу и том приликом рукопроизвео за чтечеве: Александра Марковића, Јездимира Живковића, Јована Трбојевића, Јанићија Цветановића и Ламбру Таневића.¹⁷

Поводом прославе Светог Саве у Битољској богословији, Епископ др Николај служио је архијерејску Литургију 25. јануара 1934. године у храму Светог великомученика Димитрија. Пред почетак Литургије рукопроизвео је у чин чтеца Благоја Кусемиљевевића, Душана Митошевића, Петра Дони, Ђирила Ђештановића, Димитрија Рушчака, Драгослава Мирковића, Драгољуба Михаиловића и Дра-

¹⁵ Одлуком Син. др. 5706/зап.1695 од августа 1934. г., по потреби службе Леонид Масић премештен је за суплента Сарајевске богословије, АЈ, 69.

¹⁶ „Охридско-битољска епархија“, *Гласник: службени орјан Срјске Православне Пајријаршије*, год. XV, др. 3 и 4 (1934): 36.

¹⁷ *Извештај за школску 1933/1934. годину* — *Богословија у Битољу* (Битољ: Битољска богословија, 1934), 9.

гољуба Поповића, ученике VI разреда. У току Литургије у чин презвитера, Епископ Николај рукоположио је ђакона Алексеја Моргуља. Након богослужења у дворани богословије Епископ је пререзао славски колач и присуствовао Светосавској академији. У вечерњим часовима у другом делу академије рецитовани су стихови из списка Еп. Николаја *Молишве на језеру*.¹⁸

Др Војислав Јањић, министар у пензији, заједно са Епископом др Николајем посетио је богословски завод 14. марта 1934. године, где их је ректор богословије упознао с тренутним стањем и потребама ученика у току боравка у школском интернату.

У манастиру Светог Наума Охридског 15. марта 1934. године, упокојио се ученик III разреда богословије Борислав Ђоргановић. По благослову Еп. Николаја, замонашен је на болесничкој постељи 11. марта, и добио је име Фотије.

Матуранте богословије: Василија Попа, Панту Поповића, Војина Стојковића, Љубомира Иванчевића, Милутина Продановића и Јована Кукавчића, Епископ Николај рукоположио је у чин чтеца на архијерејској Литургији у храму Пресвете Богородице у Битољу 25. марта 1934. године. У храму Светог Климента у Охриду, 1. априла 1934. године Владика Николај рукоположио је у чин јеромонаха ученика богословије јерођакона Доситеја (Стојковића).

Генерални конзул Краљевине Југославије у Солуну Бранко Ацемовић посетио је 20. маја Епископа Николаја у Битољу, и том приликом заједно са домаћином обишао богословију и гимназијски интернат. У пратњи конзула Ацемовића био је архимандрит Лукијан из Солуна. Сутрадан су богословију посетили проф. Војислав Радовановић и једанаест студената Филозофског факултета из Скопља.

Синодском одлуком Еп. Николај именован је за изасланика Светог Архијерејског Синода на испиту зрелости у богословији Светог Јована Богослова у Битољу. Испити су трајали

¹⁸ *Извештај за школску 1933/1934. годину*, 10–11.

од 10. до 26. маја, док су разредни испити трајали од 10. маја до 2. јуна. Школску 1933/1934. годину успешно је завршило 11. ученика — матураната из Епархије охридско-битољске.

Свети Архијерејски Синод Руске Заграничне Цркве у Сремским Карловцима, изабрао је 28. маја 1934. године јеромонаха Јована (Максимовића) за Епископа шангајског. Један од ученика Битољске богословије, Милутин Деврња, сећа се: „Ректор богословије је изненада отворио врата учионице и сав озарен узвикнуо: ‘Оче Јоване, добио сам телеграм у коме ме извештавају да сте изабрани за владику шангајског!’ Ова вест била је за све нас као гром из ведро неба, јер је скромност о. Јована била толико велика и искрена и он никада није показивао амбицију за неки виши положај. Неки су му чак замерали што није полагао пажњу на своју спољашњост и што није одржавао ону врсту школске дисциплине која је тада била уобичајена. Иако нам је било веома тешко да се растанемо од њега, сви смо спонтано, у један глас запевали: *Ис ѿола еѣи, десѣѿоѣ!*“¹⁹

Чин наречења јеромонаха Јована одржан је у београдској руској цркви 9. јуна 1934. године. У наречењу су учествовали, на челу с Митрополитом Антонијем (Храповицким), Архиепископ јекатеринославски Гермоген (Максимов) и Архиепископ курски и обојански Теофан (Гаврилов), као и епископи охридско-битољски Николај (Велимировић) и Митрофан (Абрамов). По завршетку чина наречења Еп. Николај, који није могао да присуствује епископској хиротонији следећег дана, у име верника Епархије орхидско-битољске уручио је епископски жезал будућем архијереју.²⁰

¹⁹ Еп. едмонтонски Сава Сарачевић, „Сећање на Владика Јована (Максимовића) Архиепископа Сан Франциска и Западне Европе“, *Православни мисионар: ѿдлисѣѣ Гласника Срѣске Православне Цркве*, год. XII, бр. 5 (69) (1969): 197.

²⁰ Уп. Бернард Ле Каро, *Светѣи Јован Шанѣјски — чудѿѿвѿѿѿ ѿоследњих времена*, књигу приредио Петар Перекрјостов; са руског превела Марина Тодић (Београд: Православна мисионарска школа при Храму Светог Александра Невског, 2013), 36–37.

У новој школској 1934/1935. години у Битољску богословију долазе супленти: јереј Виктор Квачадзер, јерођакон Варнава (Бућан) из манастира Врдника, јереј Бранко Цисарж, као и хонорарни предавачи: Милорад Вујовић, јеромонах Инокентије (Анисимов) парох из Белгије, Бранко Наумовић и Никола Удицки дипломирани студент Богословског факултета у Београду. По молби су разрешени суплент Петар Момировић и хонорарни наставник Александар Илић, а протосинђел др Јустин (Поповић) Краљевским указом П.Бр. 40425 од 12. новембра 1934. године постављен је за доцента Богословског факултета Универзитета у Београду. За главног васпитача постављен је архимандрит Кипријан (Керн). У први разред се уписало 24 ученика, од којих је 8 ученика било из Епархије орхидско-битољске.

Богословију су 10. јула 1934. г. посетили Митрополит скопски Јосиф и Епископ злетовско-струмички Венијамин и заједно са Епископом Николајем обишли богословски завод. Сутрадан су архијереји отпутовали на Кајмакчалан где су на Петровдан (12. јула) служили помен палим херојима за ослобођење и уједињење.

У школском летопису за 1934/1935. години наводи се да је благословом Епископа др Николаја Битољску богословију посетио Епископ Јован (Максимовић) у периоду од 19. септембра до 1. октобра 1934. године. За време посете богослужио је у храмовима Пресвете Богородице и Светог Великомученика Димитрија у Битољу, као и у манастиру Светог Мученика Христифора код Битоља.²¹

Епископ шангајски Јован 27. септембра 1934. године у манастиру Светог Мученика Христифора, замонашио је у малу схиму (раса и камилавка) ученика V разреда Милорада Жандаревића, са именом Михаило, док је ученика истог разреда монаха Јелисеја (Поповића) рукопроизвео у

²¹ По одобрењу Епископа Николаја, Епископ Јован рукопроизвео је тридесет ученика Битољске богословије у чин теча.

чин ипођакона.²² Том приликом на архијерејској Литургији рукоположио је у чин презвитера, наставника богословије ђакона Виктора Квачадза.²³

Из извештаја проте Лазичића за школску 1934/1935. годину, видимо да је Епископ Николај посетио Битољску богословију: 28. децембра 1934, 8. јануара, 9. јануара,²⁴ 21. јануара и 5. фебруара 1935. године.²⁵

Поводом 700. годишњице смрти Светога Саве, првог српског архиепископа и просветитеља, Владика Николај покренуо је иницијативу и финансијски помогао да се 1935. године у Светосавској улици (поред зграде богословије) сагради чесма са пијаћом водом из водовода Битољског гарнизона и богословије.²⁶ Десеторица ученика из Епархије охридско-битољске завршили су успешно богословију 1935. године.

Дана 12. септембра 1935. године почела је нова школска година са 50 ученика уписаних у први разред од којих је шесторица било из Епархије охридско-битољске. За хонорарног наставника црквеног појања у октобру долази јереј Бранко Ристановић, судски тужилац Епархијског црквеног суда у Битољу.²⁷ Пред крај првог полугодишта Еп. Николај посетио је богословију 5. децембра, као и 29. и 30. децембра. Том приликом обишао је богословски и гимназијски интернат, вечерао са ученицима богословије и одржао предавање ученицима VI разреда на тему „Господару и слугама“.

²² Потоњи игуман манастира Свете Тројице у Овчарско-кабларској клисури, који је мученички пострадао у новембру 1947. године.

²³ Ђакон Виктора Квачадза рукоположио је у ђаконски чин Епископ Јован (Максимовић) у руском храму у Београду 16. септембра 1934. године.

²⁴ Владика Николај служио је архијерејску Литургију у храму Рођења Пресвете Богородице у Битољу и благодарење поводом рођендана краљице Марије Карађорђевић, на којем су присуствовали наставници у ученици Битољске богословије.

²⁵ Дана 5. фебруара 1935. г. Епископ др Николај обишао је часове у свим разредима, а ученицима VI разреда одржао предавање.

²⁶ *Извештај за школску 1934/1935. годину* — *Богословија у Битољу* (Битољ: Битољска богословија, 1935), 29.

²⁷ Одлука Светог Архијерејског Синода Син. бр. 5678/зап.1548 од 16. октобра 1935, АЈ, 69.

Богословијски манастир Св. Јована Крститеља

Fig. 2. Bitola Theological Seminary: Monastery of St. John the Baptist /
Сл. 2. Богословија у Битољу: богословијски манастир Св. Јована Крститеља

Како је богословија имала неколико ученика који су били монаси, Епископ Николај дао је благослов да се у једној од школских зграда адаптирају просторије за потребе ученика — монаха. На празник Светог Јована Крститеља (20. јануара) Епископ др Николај уз саслужење битољског свештенства осветио је просторије „Богословског манастира Светог Јована Крститеља“.

Свештеник Бранко Цисарж, наставник Омилитике, дао је ученицима једно од тему за Светосавски темат под називом „Епископ Николај Велимировић као проповедник (критичка анализа и оцена његових проповеди)“. Као и сваке године, Светосавска прослава одржана је 25. јануара. Епископ Николај богослужио је у храму Светог великомученика Димитрија и том приликом рукопроизвео ученике богословије у чин чтеца: Радишу Драшковића, Ђорђа Баковића, Душана Петровића, Тому Прерадовића

и Вартоломеја Бућока. На Светосавској академији говорио је Владика Николај — о значају Светосавског јубилеја. Ученик V разреда Милорад Манојловић награђен је из Фонда протe Алексе Илића са 300 динара за Светосавски темат на тему „Епископ Николај Велимировић као проповедник (критичка анализа и оцена његових проповеди)“.

О прослави Недеље Православља у Битољској богословији 1936. године, летописац је забележио:

„У Недељу Православља 17-II / (4-III) одржан је у двора Богословије духовни концерт. Предавање о „Иконопоштовању“ одржао је јеромонах Амвросије, суплент богословије, а концертне тачке извели су певачка друштва „Мокрањац“, „Кајмачалан“, хор Богословије и деца „Дечијег склоништа Св. Николе — Богдај“. У овом склоништу, које је основао Епископ охридско-битољски господин Николај, добијају деца без родитеља и деца сиромашних родитеља бесплатно: доручак, ручак и ужину.²⁸ На дан прославе прочитао је ректор богословије писмо Преосвећеног Епископа г. Николаја, који се тада налазио на раду Светог Архијерејског Синода у Сремским Карловцима. Писмо гласи: Сазнао сам да ће се код вас у Богословији извести ове године свечана прослава Недеље Православља. Радујем се тој прослави. Радујем се што дух Православља стоји у Битољу ваздан и увек на висини. И радујем се што Богословија доприноси много да се тај спасоносни и животворни дух одржи у том Божијем граду. Па у тој радости поздрављам и благосиљам све оне који се буду потрудили око те прославе као и оне који буду дошли и узели учешће у њој. Свештенике који буду држали поучне говоре, богослове који буду појали и декламовали, и

²⁸ О сиротишту „Богдај“ уп. „*Boǵaj*” *Биџољ* (Горњи Милановац: Манастир Враћевшница, 2019); уп. такође Срећко Петровић, „У Богдају ка’ у Рају, у Богдају“ [Petrović, Srećko. “In Bogdaj as in Paradise, in Bogdaj”], *Nicholai Studies: International Journal for Research of Theological and Ecclesiastical Contribution of Nicholai Velimirovich*, Volume I, No. 2 (July 2021): 501–524, <https://doi.org/10.46825/nicholaistudies/ns.2021.1.2.501-524>.

све приређиваче и све присутне људе, жене и децу – поздрављам и благосиљам благословом Божијим.²⁹

О Васкршњим празницима Епископ Николај посетио је професоре, наставнике и ученике богословије и са њима обедовао у школској трпезарији.

Умировљени Епископ пећки Јеротеј (Гавиловића) као изасланик Светог Архијерејског Синода на матурском испиту школске 1935/1936. године, боравио је у Епархији охридско-битољској од 17. маја до средине јуна 1936. године. По благослову Епископа др Николаја, Епископ Јеротеј богослужио је у манастиру Барешанима, код Битоља (22. маја), храму Пресвете Богородице у Битољу (24. маја), храму Светих Константина и Јелене (3. јуна), храму Благовештења у Битољу (7. јуна), као и у манастиру Светог Христифора код Битоља.³⁰

За време летњег распуста у манастиру Хиландару, благословом Епископа др Николаја, а руком јеромонаха Василија (Костића), 9. августа 1936. године замонашен је Никола Удицки, суплент Битољске богословије, који је добио име Григорије.³¹

Међу важнијим датумима у Битољској богословији у школској 1936/1937. свакако је посета Патријарха српског Варнаве (Росића) Битољу у периоду од 6. до 10. новембра 1936. године. За време посете Патријарх Варнава рукоположио је 8. новембра у Саборном храму Светог Димитрија двојицу професора богословије: монаха Григорија (Удицког) за јерођакона и јерођакона Варнаву (Бућана) за јеромонаха. Сутрадан је Патријарх у пратњи Епископа охридско-битољског Николаја и умировљеног Епископа пећког

²⁹ *Извештај за школску 1935/1936 годину — Богословија у Бишољу* (Битољ: Битољска богословија, 1936), 52.

³⁰ На дан Светог Јована Богослова, Епископ Јеротеј осветио је у сали Богословије кољиво и пререзао колач, честитајући ректору, професорима, наставницима и ученицима празни и заштитника богословије.

³¹ Епископ шумадијски Сава [Вуковић], *Српски јерарси од деветтог до двадесетог века* (Београд — Подгорица — Крагујевац: Каленић, 1996), 143.

Јеротеја посетио Богословију, и том приликом осветио Светосавску спомен чесма у школском дворишту. У Битољу је Патријарх о Богословији рекао:

„Што се тиче Богословије, морам овде да подвучем, да заслуге за отварање ове Богословије у Битољу припадају Епископу Јосифу и Епископу др Николају. Ја сам у Сабору, у оно време, у колико је до мене стајало, помагао ту идеју отварања Богословије у Битољу верујући, да је Битољ право место за то. Ова Богословија установљена је овде да спрема људе религиозно-моралне, који ће ширити Христову љубав, која ће ширити братство и међу остало становништво и међу људе, који припадају другим религијама. Што се тиче оне друге, материјалне стране већ и само постојање Богословије у Битољу чини, да се ова тешка судбина, која је задесила Битољ, ублажи. Зато, док сам ја Патријарх, молићу се Господу Богу да у заједници са осталом браћом архијерејима увек останемо при тој тврдој одлуци, да Богословија остане овде, док је овога града и овога света.“³²

Крајем 1936. године постављен је за суплента Јован Д. Велимировић, дипломирани студент Богословског факултета и свршени ђак Битољске богословије (1932).³³ На почетку другог полугодишта Синод поставља за суплента јереја Тодора Петровића.³⁴ За време васкршњег распуста, на предлог Владике Николаја у периоду од 22/9. априла до 9/26. маја 1936. године ученици шестог разреда заједно са професорима јеромонасима Инокентијем (Анисимовим) и Григоријем (Удицким), посетили су Свету Гору. Обишли су

³² „Православно-национално славље приликом боравка Његове Светости Патријарха Српског Варнаве у Битољу“, у *Извештај за школску 1936/37 годину — Богословија у Битољу* (Битољ: Битољска богословија, 1937), 16–29.

³³ Одлука Светог Архијерејског Синода Син. бр. 4993/зап.1671 од 21/8. децембра 1936, АЈ, 69.

³⁴ Одлука Светог Архијерејског Синода Син. бр. 4066/зап.27 од 3. фебруара 1937, АЈ, 69.

Светогорске манастире, Солун и Зејтинлик, а празник Васкрсења Господњег прославили су у манастиру Хиландару.³⁵ На крају школске 1936/1937. године изасланик Светог Архијерејског Синода на матурском испиту био је јеромонах Владимир (Рајић), а испит је положило 14 ученика, од који је шест из Епархије орхидско-битољске.

Епископ др Николај рукоположио је у чин јерођакона, на архијерејској Литургији 24. октобра 1937. године у храму Светог великомученика Димитрија, ученика богословије монаха Леонтија (Павловића), сабрата манастира Студенице (Епархија жичка). У храму Светог великомученика Димитрија, за ревносну свештеничку и наставничку службу, одликовао је 8. новембра црвеним појасом свештеника Алексија Моргуља, професора богословије.

На Богојављење 1938. г. Еп. Николај осветио је новопо-дигнуту Цркву Светог Јована Крститеља у дворишту Богословије. Након тога је заједно са ректором и битољским свештенством служио архијерејску Литургију и велико водоосвећење на Светосавској спомен чесми.³⁶ Сутрадан, 20. јануара, Епископ Николај служио је архијерејску Литургију у школском храму, који је био први храм у Битољу посвећен Светом Јовану. Нажалост, школски храм Светог Јована Крститеља касније је срушен до темеља 1976. године.³⁷

Ректор, професори, наставници и ученици, достојно су испратили Епископа др Николаја 1938. године, који је одлуком Светог Архијерејског Сабора 1936. године изабран за епископа Епархије жичке.³⁸ У септембру 1938. године професори и ученици учествовали су у дочеку и устоличењу у Би-

³⁵ „Поклонички пут у Свету Гору“, у *Извештај за школску 1936/37 годину* — *Богословија у Битољу* (Битољ: Битољска богословија, 1937), 65–66.

³⁶ „Владика Николај осветио нову црквицу у дворишту Битољске богословије“, *Гласник: службени орџан Српске Православне Пајтријаршије*, год. XIX, бр. 4 и 5 (1938): 60.

³⁷ Храм је срушен 1976. године због новог урбанистичког плана Битоља.

³⁸ Епископ Николај је једно време као изабрани Епископ жички администрирао Епархијом орхидско-битољском.

Fig. 3. The school church of St. John the Baptist, Bitola Theological Seminary /
Сл. 3. Школска Црква Св. Јована Крститеља, Битољска богословија

тољу новоизабраног Епископа охридско-битољског Платона (Јовановића), који је већ 5. септембра посетио Богословију.

* * *

Библиографија / Bibliography

Извори / Sources

Архив Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве,
Београд.

Архив Југославије, Београд.

Објављени извори / Published Sources

- Извештај за школску 1932/33 годину* — *Бојословија у Бићољу*. Битољ: Битољска богословија, 1933.
- Извештај за школску 1933/34 годину* — *Бојословија у Бићољу*. Битољ: Битољска богословија, 1934.
- Извештај за школску 1934/35 годину* — *Бојословија у Бићољу*. Битољ: Битољска богословија, 1935.
- Извештај за школску 1935/36 годину* — *Бојословија у Бићољу*. Битољ: Битољска богословија, 1936.
- Извештај за школску 1936/37 годину* — *Бојословија у Бићољу*. Битољ: Битољска богословија, 1937.
- Извештај за школску 1937/38 годину* — *Бојословија у Бићољу*. Битољ: Битољска богословија, 1938.

Литература / Literature

- „Бојдај” *Бићољ*. Горњи Милановац: Манастир Враћевшница, 2019.
- „Владика Николај осветио нову црквицу у дворишту Битољске богословије”. *Гласник: службени орџан Српске Православне Патријаршије*, год. XIX, бр. 4 и 5 (1938): 60.
- Вуковић, Епископ Сава. „Епархије и епископи 1920–1970”. У *Српска Православна Црква 1920–1970: сјоменица о 50-годишњици васјосјтављања Српске Патријаршије*, ур. Митрополит дабро-босански Владислав и др. Београд: Св. Арх. Синод СПЦ, 1971.
- Вуковић, Епископ шумадијски Сава. *Српски јерарси од деветтој до двадесеттој века*. Београд — Подгорица — Крагујевац: Каленић, 1996.
- Драшковић, др Чедомир С. „Црквено школство Српске Патријаршије”. У *Српска Православна Црква 1920–1970: сјоменица о 50-годишњици васјосјтављања Српске Патријаршије*, ур. Митрополит дабро-босански Владислав и др. Београд: Св. Арх. Синод СПЦ, 1971.
- „Епархија охридско-битољска”. *Гласник — службени лист Српске Православне Патријаршије*, год. XIII, бр. 9 (1932): 132.
- Жутић, др Никола. „Архипастирски, културно-просветни и добротворни рад епископа-митрополита Јосифа Цвијовића 1920–1940”. У *Мудри орач њиве Госјодње: Сјоменица Јосифа Цвијовића ейискоја бићољској и митрополија скойској*, ур. Павле Кондић. Лепосавић: Центар за српску културу; Цетиње: Светигора, 2007.

- „Из школског летописа“. У *Извештај за школску 1932/33 годину* — *Бојословија у Битољу*, 6–10. Битољ: Битољска богословија, 1933.
- Кондић, Павле, ур. *Мудри орач њиве Господње: Сјоменица Јосифа Цвијовића епископа битољској и митрополијској скойској*. Лепосавић: Центар за српску културу; Цетиње: Светигора, 2007
- Ле Каро, Бернард. *Свети Јован Шанијајски — чудотворац последњих времена*. Животопис саставио Бернард Ле Каро; књигу приредио Петар Перекрјостов; са руског превела Марина Тодић; редактура превода Ксенија Кончаревић. Библиотека „Образ светачки“, књ. 124. Београд: Православна мисионарска школа при Храму Светог Александра Невског, 2013.
- [Митровић], Митрополит дабро-босански Владислав и др., ур. *Српска Православна Црква 1920–1970: сјоменица о 50-годишњици васкрсних свјета Српске Патријаршије*. Београд: Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, 1971.
- „Охридско-битољска епархија“, *Гласник: службени орач Српске Православне Патријаршије*, год. XV, бр. 3 и 4 (1934): 36.
- Петровић, С. „У Богдају ка’ у Рају, у Богдају“ [Petrović, Srećko. “In Bogdaj as in Paradise, in Bogdaj”]. *Nicholai Studies: International Journal for Research of Theological and Ecclesiastical Contribution of Nicholai Velimirovich*, Volume I, No. 2 (July 2021): 501–524. <https://doi.org/10.46825/nicholaistudies/ns.2021.1.2.501-524>.
- „Поклонички пут у Свету Гору“. У *Извештај за школску 1936/37 годину* — *Бојословија у Битољу*, 65–66. Битољ: Битољска богословија, 1937.
- „Православно-национално славље приликом боравка Његове Светости Патријарха Српског Варнаве у Битољу“. У *Извештај за школску 1936/37 годину* — *Бојословија у Битољу*, 16–29. Битољ: Битољска богословија, 1937.
- Сарачевић, Сава, Еп. едмонтонски. „Сећање на Владику Јована (Максимовића) Архиепископа Сан Франциска и Западне Европе“. *Православни мисионар: годлисџак Гласника Српске Православне Цркве*, год. XII, бр. 5 (69) (1969): 195–206.
- Сироведена наредба Св. Архијерејској Синода за Устава Српске Православне Цркве: од 16. новембра 1931*. [Београд]: Св. Архијерејски Синод, 1932.

* * *